

О. І. Ляшевська,
здобувач кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ВАЛОВОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДУКТУ

Здійснено науково-теоретичний аналіз інформаційного механізму забезпечення розрахунків валового регіонального продукту.

Ключові слова: валовий регіональний продукт, регіональне управління, інформаційний механізм.

В умовах стабілізації економіки України та її переходу до сталого соціально-економічного розвитку, подолання кризових явищ та запобігання їх у майбутньому набувають особливої ваги. Важливою передумовою забезпечення сталого зростання економіки, підвищення ефективності використання ресурсів є достовірне і реальне вимірювання рівня розвитку виробничого, соціального та наукового місцевого потенціалу.

На регіональному рівні узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП). На сьогодні ВРП обчислюється регіональними Головними управліннями статистики тільки виробничим методом на основі наявної інформаційної бази результатів обчислення розвитку галузей. Для цього залучається інформація різних відомств: Державної податкової інспекції, управлінь економіки, фінансів й т.д. Частина показників, параметри яких неможливо визначити на основі наявних джерел інформації, обчислюються із застосуванням непрямих даних або визначаються на основі експертних оцінок.

Проблеми регіонального соціально-економічного зростання досліджують відомі вітчизняні вчені у галузі науки державне управління В. Бабаєв, В. Бакуменко, В. Бодров, А. Дегтяр, А. Коваленко, М. Корецький, О. Коротич, В. Куйбіда, Ю. Куц, О. Лазор, М. Латинін, Т. Лозинська, В. Мамонова, В. Мартиненко, В. Удовиченко та ін. Методики розрахунку

ВРП, його інформаційного забезпечення базуються на теоретичному підґрунті наукових праць Дж. Кейнса, Р.Стоуна, Я. Тінбергена, М. Фріша, В. Леонтьєва та ін. В їх роботах, в основному з точки зору економічної науки характеризуються підходи до розрахунку валового регіонального продукту та його інформаційне забезпечення.

Але проблеми інформаційного механізму забезпечення розрахунків валового регіонального продукту все ще залишаються відкритими. Не у повному обсязі розроблені методологічні проблеми індикаторів сталого економічного розвитку регіону, потребують подальшого дослідження не до кінця вивчені методичні проблеми вдосконалення оцінки та аналізу ВРП конкретного регіону, а також регіональні аспекти дослідження інформаційного механізму забезпечення розрахунків валового регіонального продукту.

Метою даної статті є визначення місця інформаційного механізму в розрахунку валового регіонального продукту, ролі в цьому процесі державних та регіональних органів виконавчої влади.

Обчислення ВРП відповідно до Указу Президента України № 1085/2010 від 09.12.2010 р. покладено на Державну службу статистики України [1]. При обчисленнях і прогнозуваннях ВРП використовуються такі види інформації:

- пряма інформація, що представляє собою повні або часткові дані про обсяг або динаміку показника, що обчислюється;
- непряма інформація, що надає дані про обсяг або динаміку показника, нескладового цілого або частини показника, при змінах які дозволяють робити висновки про зміни показника, що обчислюється;
- інформація, зібрана на основі експертних оцінок можливої зміни показника, які можуть бути отримані, виходячи з тенденцій минулих років.

Обчислення ВРП методом кінцевого користування поки офіційною статистикою не здійснюється, тому автором роботи запропоновано «зібрати» цей показник (використовуваний ВРП) на основі статистичного

забезпечення. Обчислення показника ВРП на основі витрат пов'язане з певними труднощами, які полягають у відсутності повного й достовірного обліку як міжрегіонального обміну товарами – послугами (сальдо-вивозу), так і зовнішньоекономічної торгівлі регіону (сальдо експорту – імпорту). Що стосується міжрегіонального обміну, то статистика не надає даних щодо його обліку. З огляду на викладене загальна сума сальдо міжрегіонального та зовнішньоекономічного обміну знаходиться як різниця виробленого та використаного ВРП (як сума кінцевого споживання і валового нагромадження). Надалі точність оцінок використаного ВРП, який необхідно підвищувати за рахунок проведення суцільного обліку міжрегіонального обміну товарами, послугами, а також за допомогою розробки спеціальних регіональних рахунків, що відображають взаємодію регіону із зовнішнім світом.

Окрім того, негативно позначається на точності розрахунків ВРП недостатня взаємодоповнюваність і методологічна єдність відомчої звітності, несвоєчасність, неповнота, подальші обчислення і коректування системи статистичних показників.

Проте вищевикладені обставини не повинні ставати перешкодою для використання ресурсів регіональної інформаційно-статистичної системи для вирахування і наступного дослідження валового регіонального продукту. Зокрема аналіз економіко-структурних пропорцій виробництва і використання ВРП дозволить органам державної виконавчої влади приймати раціональні рішення щодо управління соціально-економічними процесами в регіоні і забезпечити швидку адаптацію регіону до перманентно мінливих зовнішніх викликів, а також проводити моніторинг розвитку галузей регіонального господарства, розробити прогнози соціально-економічного розвитку регіону.

За своїм економічним змістом валовий регіональний продукт є близьким регіональним аналогом показника валового внутрішнього продукту (ВВП), розрахованого виробничим методом.

Методологія розрахунку макроекономічного показника валового продукту на регіональному рівні у більшості галузей в основному збігається. Однак між показниками ВВП і ВРП (на регіональному рівні) є істотні методологічні розходження, тому сумарний ВРП по всій Україні не дорівнює загальнонаціональному ВВП.

Дотепер низка компонентів ВВП України визначається лише централізовано, і не розподіляється по окремих регіонах України, а виходить, не включається в показник ВРП. Це стосується, насамперед, величини доданої вартості:

- неринкових колективних послуг, надаваних державними установами суспільству в цілому (послуг оборони, державного керування);
- інших неринкових послуг, фінансованих за рахунок державного бюджету, інформація про які бракує, відсутня на регіональному рівні;
- послуг фінансових посередників (у першу чергу, банків), діяльність яких рідко обмежується чітко окремими регіонами;
- послуг зовнішньої торгівлі.

Теоретично ВРП, як і ВВП, може бути розрахований на кожній стадії відтворювального процесу відповідними методами:

- виробничим (по доданій вартості);
- розподільним (по доходах);
- кінцевого використання (по витратах) [2, с. 23].

На сьогодні можна окреслити низку методичних проблем удосконалення виміру й оцінки валового регіонального продукту:

1. ВРП не включає (або включає частково) результати видів діяльності, що не мають строгої територіальної прив'язки (центральне управління, зовнішня торгівля і т.п.) і спрямованих на виконання загальнонаціональних функцій. У результаті цього ВВП більше від сумарного ВРП України, оскільки включає додану вартість, що стосується країни в цілому і розподіляється не за окремими регіонами.

2. Визначення економічних меж виробництва і споживання ВРП у регіоні. Труднощі виникають у зв'язку з відкритим характером регіональної економіки і функціонуванням на її території інституціональних суб'єктів, діяльність яких виходить за межі одного регіону.

3. Необхідна більш повна інформація з використання ВРП, особливо стосовно міжрегіонального обміну (вивозу та ввозу) і зовнішньоекономічного обміну регіону з країнами ближнього та далекого зарубіжжя (експорт, імпорт). Відповідно до методології системи національних рахунків (СНР) дана інформація повинна бути відображена системі регіональних рахунків (СРР).

Окрім того, на нашу думку, з цією метою доцільніше розробити спеціальні рахунки, що відображають взаємодії певного регіону з іншими регіонами, країнами.

4. Однією з актуальних методичних та інформаційних проблем, пов'язаних з упровадженням національних рахунків на регіональному рівні, є відображення в розрахунках «неспостережуваної» (тіньової і неформальної) економіки, від чого залежить точність оцінки розміру ВРП, його динаміка. Публікація даних окремо по «тіньовому» ВРП надасть можливість більш коректно здійснювати аналіз економіки регіону.

При обчисленні ВРП на кожній стадії відтворювального процесу органи державної статистики натрапляють на проблему включення результатів роботи «не спостережуваної» економіки в підсумки виробництва й споживання ВРП. Для вирішення поставленої проблеми розроблена така система обліку тіньової економіки, що буде оптимальною для окремого регіону й належно оцінить помилкові цінності «досягнень» тіньової економіки. Труднощі обчислення обсягів «не спостережуваної» економіки в межах регіону пов'язані, насамперед, з відкритим характером регіональної економіки й відсутністю інформації про міжрегіональний рух фінансових потоків.

Обсяг використовуваного ВРП формується в результаті розподілу і перерозподілу ВРП окремих регіонів, а також внаслідок зовнішньоторговельного обміну товарами (послугами). Відповідно до методології СРР, використовуваній у регіоні ВРП дорівнює сумі кінцевого споживання й валового накопичення. Витрати на кінцеве споживання домашніх господарств включають витрати домашніх господарств на придбання споживчих товарів і послуг у всіх торговельних підприємствах, на міських ринках і через неорганізовану (вуличну торгівлю, підприємствах побутового й житлово-комунального обслуговування, пасажирського транспорту, зв'язку, готелі тощо), а також вартість товарів і послуг, спожитих у натуральній формі – вироблених для себе (сільськогосподарська продукція особистих підсобних господарств, умовно обчислені послуги щодо проживання у власному житлі), або отриманих як оплата праці й гуманітарної допомоги. Слід зазначити, що внаслідок великої відкритості регіональної економіки показники споживання розраховуються не для резидентних у даному регіоні домашніх господарств, а для всіх резидентних і нерезидентних одиниць, що фактично здійснюють споживання на території даного регіону.

Витрати на кінцеве споживання державних установ на індивідуальні товари й послуги складаються з витрат сектора державних установ на споживчі товари і послуги, призначені для індивідуального споживання. Такі витрати фінансуються за рахунок державного бюджету й позабюджетних фондів з коштів, отриманих у результаті збору податків і з інших доходів держави. До цих витрат входять витрати підприємств і організацій, що роблять безкоштовні (для населення) послуги в галузі освіти, охорони здоров'я, культури. Витрати на кінцеве споживання некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, - витрати громадських організацій, відносно яких умовно вважається, що вони надають тільки індивідуальні товари й послуги. Витрати на кінцеве споживання державних установ, що роблять індивідуальні послуги, і некомерційних організацій, які

обслуговують домашні господарства, являють собою частину фактичного кінцевого споживання домашніх господарств, що обчислюються як соціальні трансферти у натуральній формі. Дані щодо цього показника також публікуються офіційною статистикою. Що стосується витрат на кінцеве споживання державних установ, які здійснюють колективні послуги, то в цьому показнику враховуються послуги, надавані за рахунок Держбюджету підприємствами й організаціями, які задовольняють потреби не окремих домогосподарств, а суспільства в цілому.

До складу валового нагромадження входять в розрахунок тільки дані щодо валового нагромадження основного капіталу (включаючи приріст цінностей), які публікуються в збірниках «Національні рахунки України». Інші складові компоненти валового нагромадження до уваги не бралися через суперечливість наявних даних. Валове нагромадження основного капіталу являє собою вкладення резидентами одиницями коштів в об'єкти основного капіталу для створення нового доходу в майбутньому шляхом використання їх у виробництві.

Сальдо зовнішньоторговельного (зовнішньоекономічного) обміну (величина чистого експорту й сальдо ввозу-вивозу), за пропозицією А. Гранберга та Ю.Зайцевої, розраховується шляхом різниці між виробленим і використовуваним ВРП [3]. При існуючій інформаційній статистичній базі (відсутність повного й достовірного обліку міжрегіонального обміну товарами й послугами в грошовому вираженні й зовнішній торгівлі регіонів) даний спосіб розрахунку зовнішньоекономічного обміну є єдино можливим способом приблизної оцінки перерозподілу використовуваного ВРП у системі «регіони-країна-світ».

Таким чином, запропонований підхід «складу» використовуваного ВРП за складовими його елементами не претендує на стовідсоткову точність отриманих показників через існування різних статистичних погрішностей і вироблених експертних оцінок. Проте, отримані результати величин використовуваного ВРП корисні для виявлення певних закономірностей і

змін, що відбуваються, у структурі й динаміці використовуваного ВРП. Подібні оцінки використовуваного ВРП необхідні з багатьох причин:

- по-перше, для виявлення аналітико-інформативних можливостей розглянутого індикатора (ВРП);
- по-друге, для подальшої побудови й комплексного аналізу економічних пропорцій функціонування інституціонально-виробничої системи регіону;
- по-третє, для виявлення й усунення недосконалості наявної інформаційної бази досліджень регіональної статистики.

Вищесказане зумовлює створення тісного співробітництва в роботі фахівців, які виконують дослідження і розробки в області економічної науки, та фахівців, які займаються безпосередньо збором, обробкою і поданням інформації.

Передбачається, що одночасно з освоєнням розрахунків ВРП і уточненням методології визначення його окремих елементів доцільно опанувати і методичні можливості комплексного аналізу як сумарного ВРП регіонів України, так і ВРП окремо взятого регіону.

Список використаних джерел

1. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України № 1085/2010 від 09.12.2010 р. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12584.html>.
2. *Базилевич В. Д.* Макроекономіка / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрим. – К. : Атіка, 2002. – 368 с.
3. *Гранберг А.* Производство и использование ВРП: межрегиональные сопоставления / А. Гранберг, Ю. Зайцева // Российский экономический журн. – 2003. – № 10. – С. 42–64.

Lyashevskaya O. I. Information mechanism for the calculation of gross regional product.

The scientific-theoretical analysis of information mechanism to ensure payment of GRP.

Key words: gross regional product, regional management, information mechanisms.

Ляшевская Е. И. Информационный механизм обеспечения расчетов валового регионального продукта.

Осуществлен научно-теоретический анализ информационного механизма обеспечения расчетов валового регионального продукта.

Ключевые слова: валовой региональный продукт, региональное управление, информационный механизм.

